

måske blot i, at den elskelige Ørsted så gerne ville bygge bro mellem videnskaben og det brede folk og ville gøre videnskaben nyttig og forståelig for menigmand. Denne bog er derfor heller ikke uden interesse for dem, der blot i almindelighed er optaget af nutidens stærke tale om forskningspolitik og nødvendigheden af styring af forskningen. Bogen har næsten ingen trykfejl (s. 28, 68) og er smukt trykt og sat op (Erik Ellegaard Frederiksen). Billedredaktøren vælger morsomt nok undertiden en anden stavemåde af navne end i teksten lige ved siden af (s. 55, 60). Billeskov Jansen anfører (s. 19), modsat flere andre, at Ørsted kun disputerede for magistergraden, men aldrig fik doktorgraden. Mon ikke blot dette er tegn på, at man efter den gamle skik endnu brugte »magister« synonymt med »doctor«? Bogen kan kun anbefales på det bedste, og den største anke er, at formentlig kun et lille oplag kommer i fri handel.

Søren Balle

Den internationale Arbejderforening for Danmark. Aktstykker til belysning af statsmagtens kamp imod den tidlige arbejderbevægelse i Danmark fra august 1871 til Slaget på Fælleden i maj 1872. Udgivet og kommenteret af Jens Engberg. (1985). 464 s.

Da Jens Engberg i 1979 udgav Pio-biografien »Til arbejdet! Liv eller død!«, skrev han, at en del af kildematerialet ville komme som en selvstændig publikation. Det er sket med denne bog, hvor forf. har gengivet 175 samtidige dokumenter. Aktstykkerne er placeret i en tilnærmet kronologisk orden, så de kan læses som en fremadskridende beretning om Den internationale Arbejderforenings politiske virksomhed og særlig om statsmagtens (politiets) syn på foreningen.

Umiddelbart kan man være noget skeptisk over for ideen om en traditionel kildeudgivelse på 400 sider med minutiøst gengivne dokumenter samt kommentarer, selv om det drejer sig om en vigtig begivenhed som den danske arbejderbevægelses fødselsstund. En interesseret historiker vil nemlig ikke have vanskeligt ved at finde frem til grundmaterialet, idet 2/3 af bogens dokumenter stammer fra en enkelt sag, »Socialistsagen«, der findes i Landsarkivet for Sjælland. Resten kommer stort set fra tre justitsministerielle sager og en Højesteretssag, der ligger i Rigsarkivet. Formålet med kildeudgivelsen har været at præsentere myndighedernes iagttagelser af foreningens virke, og det er der kommet en helt anden historie ud af end biografien, hvor Pio og arbejderbevægelsen var det naturlige udgangspunkt.

Dokumenterne er nøje gengivet efter originalerne, og kun i et enkelt tilfælde synes udgiveren at have været mindre omhyggelig. I en fransksproget indberetning fra konsulen i Genève (s. 100) mangler flere linjer i forhold til den efterfølgende danske oversættelse. Udg. anfører med rette, at udvælgelsen af aktstykker må bero på et personligt skøn, men hans begrundelse for, at forhørsrapporterne over Pio, Brix og Geleff ikke er medtaget, virker ikke ganske overbevisende. De kunne vel have oplyst noget om domstolenes syn på foreningen, hvilket også har været udg.s hensigt (s. XI). Selv om stofmængden er meget omfattende, kunne udg. måske nok have udvalgt dele af rapporterne. Omvendt kan det virke lidt overflødigt, at der nogle gange er gengivet både en politibetjents og en politispions rapport fra samme møde i foreningen (f.eks. dokument nr. 78 og 79, nr. 91 og 92).

Bogens dokumenter fortæller detaljeret om arbejdskonflikterne på B&W værftet, blandt snedkere og murere i

hovedstaden fra efteråret 1871 til foråret 1872. Den nyoprettede danske afdeling af Internationale støttede arbejderne sag, og i politiets rapporter fra socialismøderne kommer man tæt på stemningen og begivenhederne. Politiledelsen, dvs. politidirektør Crone, fulgte fra starten nøje med i, hvad der skete i foreningen. Han ville gerne have standset de socialistiske lærdomme, der udspreddes af den udenlandsk inspirerede, hemmelighedsfulde forening blandt den danske almue. Umiddelbart kunne han ikke gøre noget, da foreningen ikke overskred bestemmelserne i den nye straffelov. En af sektionslederne i foreningen, L. Jacobsen, blev politispion og provokatør, og under betegnelsen »40« afleverede han en række in-side rapporter til politidirektøren.

På dennes opfordring var Jacobsen aktiv i foreningen sammen med de mere moderate kræfter, så det næsten lykkedes at skabe splittelse mellem foreningen og dens tre førere. Da det mislykkedes, gik der kun kort tid før politiet benyttede en anledning til at slå til i anledning af et stort friluftsmøde på Fælleden.

Selv om der er døde passager i aktstykkerne, må det siges at være lykkedes for udg. at skabe den fremadskridende beretning, som det var hensigten. Det er spændende at stifte bekendtskab med Jacobsens bevæggrunde for at arbejde for politiet, og man får et noget andet indtryk af de tre socialistførere end det gængse.

Jørgen Witte

DET 20. ÅRHUNDREDE

Kristian Hvidt: *Edvard Brandes. Portræt af en radikal blæksprutte*. 510 s., ill. (Gyldendal, 1987).

Undertitlens første ord »portræt« er sammen med hovedtitlen »Edvard Brandes« dækkende for bogen. Tilføjes »en radikal blæksprutte« er mindre dækkende, om den i det hele taget dækker noget. Det er rigtigt, at Edvard Brandes som en blæksprutte havde – åndelig talt – mange arme at virke med, og hvis forfatteren mener, at EB skrev meget, er det også rigtigt, hvis det menes, at han skrev meget forskelligt. Alligevel virker ordene noget friskfyragtige og noget upræcise.

At kalde bogen et portræt er imidlertid en træffende betegnelse. Den kunne tilmed have været betegnet som et impressionistisk portræt. Det først analyserende og siden det samlende mangler netop, og set ud fra en historisk syns-

vinkel er det politiske en mindre del af bogen, når det gælder det at lægge nyt frem. Derimod er det en vellykket skildring af Edvard Brandes' liv og begivenhederne i det, især set ud fra hans eget liv og med mindre hensyntagen til hans placering i og indflydelse på samtiden.

Først selve bogens indhold. Den giver næsten alt om begivenhederne i EBs liv. Forholdet til hjemmet, især den stærke og selvstændigt begavede moder, dernæst studierne og engagementet i sprogvidenskaben, forholdet til kvinderne og børnene (hele vejen igennem), forholdet til »Politiken«, det politiske liv, digtekunsten og teatret, og dernæst hans egen digtning, den almindelige kulturdebat – navnlig omkring »sædeligheden« – og endelig hans mærkelige politiske magtstilling efter omkring 1910. Sluttelig en skildring af alderdomsårene. Gennem det hele